

Ålands kommunförbund

Bokslut och verksamhetsberättelse 2024

Fastställd av förbundsstämman § X/XX.05.2025

Innehållsförteckning

1. Viktiga händelser i verksamhet och ekonomi.....	3
1.1 Förbundsdirektörens översikt	3
1.2 Verksamhetens målsättningar.....	4
1.3 Kommunförbundet i media.....	5
2. Kommunförbundets förvaltning.....	6
3. Kommunala avtalsdelegationen	10
4. Ekonomisk utveckling i den kommunala sektorn	11
5. Ekonomi.....	13
6. Noter till bokslutet.....	16
7. Utfall och räkenskapsperiodens resultat.....	17
8. Underskrifter.....	20

1. Viktiga händelser i verksamhet och ekonomi

1.1 Förbundsdirektörens översikt

Året 2024 fortsatte att präglas av ett ostabilt omvärldsläge, där återkommande spänningar i Europa, konsekvenserna av globala kriser samt efterdyningarna av kriget i Ukraina fortfarande gör avtryck. Det ekonomiska läget i Europa har stabiliserats något, vilket även gynnar kommunerna på lokal nivå. På det tekniska planet har den artificiella intelligensen (AI) fortsatt sin snabba utveckling. AI-tåget rusar fram i snabb fart och det gäller att hänga med i utvecklingen – oavsett om man är tjänsteman, förtroendevald eller kommuninvånare.

För Ålands kommunförbunds (ÅKF) del har 2024 i hög grad handlat om samordning och samverkan mellan medlemskommunerna och andra organisationer. I nära dialog med kommunerna har förbundet deltagit i flera strategiskt viktiga styrgrupper, så som flera styrgrupper för införandet av ett helt nytt vårdinformationssystem (VIS) eller utvecklingen av samverkansavtalen. Förbundet har också varit en drivande kraft bakom den kommunala tankesmedjan som nu har blivit verklighet och syftar till att främja idéutbyte, samarbete och långsiktig utveckling. Därtill har ÅKF engagerat sig i den gemensamma digitaliseringen av kommunerna genom att inom ramen för Nätverket för hållbara kommuner lansera en digital färdplan för digitalisering av kommunal verksamhet. De åländska kommunerna är små i dessa sammanhang och genom att kroka arm finns det många vinster att hämta, framför allt för kommuninvånarnas skull.

Under året har förbundet fortsatt att representera medlemmarna i höranden med utskott, kommunala samråd och i olika beslutsorgan. Vi har varit synliga i media och arrangerat eller medverkat till ett flertal seminarier som berör kommunerna och dess

verksamhet. ÅKF har även utökat sina samarbeten och deltog bland annat på E-förvaltningsdagarna i Nacka, vilket gav värdefulla insikter i hur andra regioner arbetar med att modernisera offentlig förvaltning.

Parallellt med utvecklings- och samordningsinsatser har den ordinarie verksamhet fortlöpt i liknande anda som tidigare, där förbundet har lagt stort fokus på att bevaka kommunernas intressen gentemot landskapsregeringen och andra aktörer. Genom att sammanföra kommunernas olika perspektiv har förbundet kunnat driva angelägna frågor med en stark röst på en gemensam arena. Medlemmarnas ekonomiska situation har fortsatt vara en prioriterad fråga, där vi verkar för stabila och långsiktiga förutsättningar för kommunal service med tillhörande finansiering då nya uppgifter tilldelas kommunerna. Under året har det på olika sätt blivit tydligt att välfärdsområdesreformen i riket skapade stora skillnader mellan rikets kommuner och de åländska, vilket vållar större huvudbry än vad som förutsågs. Exempelvis vad gäller olika skattefrågor.

Från och med 2024 publiceras förbundets beredningar och beslutsförslag före sammanträden, ett viktigt steg mot större transparens och delaktighet. Framåtblickande tar vi också med oss de samverkansformer som etablerades under 2024 och visar på hur värdefullt det är när kommunerna kan enas om gemensamma initiativ.

Ålands kommunförbund står redo att fortsätta det arbetet och fortsätta hitta nya, innovativa sätt att stärka kommunernas arbete och värna om det kommunala självbestämmandet.

Minna Hellström
Förbundsdirektör

1.2 Verksamhetens målsättningar

Fastställda av förbundsstämman i november 2023

- Ett stöttande och koordinerande förhållningssätt** Kommunförbundet stöttar sina medlemskommuner genom att initiera och medverka till samarbeten, samt har ett koordinerande förhållningssätt på en övergripande kommunal nivå.
 - a. **Aktiviteter:** VIS-styrgrupper, koordinering av producentansvaret, medverkande i den kommunala tankesmedjan. **90 %**
 - b. **Resultat:** ÅKF har aktivt bidragit i viktiga frågor som utvecklar det kommunala Åland, genom att representera medlemskommunerna och medverka i olika forum.

- Digitalisering** Kommunförbundet verkar för att öka digitaliseringsgraden genom att öka den digitala inkluderingen och nivån av digitalisering hos kommunerna.
 - a. **Aktiviteter:** Färdplan för digitalisering, AI-inspiration, utbildning i effektiva och digitala möten. **80 %**
 - b. **Resultat:** Satsningen på digital utveckling har skapat förutsättningar för ökad digital kompetens och bättre samordning.

- Intressebevakning** Kommunförbundet bevakar sina medlemskommuner intressen genom att vara en trovärdig samhällsaktör som för fram fakta och tar ställning i viktiga frågor.
 - a. **Aktiviteter:** Insändarsvar på ledare, arbetsgrupp för revidering av kommunallagen, ett brett och utbyggt nätverk. **80 %**
 - b. **Resultat:** ÅKF har stärkt sitt förtroende som samhällsaktör genom konkreta insatser och tidigt deltagande i olika beslutsprocesser.

- Opinion och debatt** Kommunförbundet får genomslag i opinionen genom att förekomma i åländsk media åtminstone 2 gånger per månad.
 - a. **Aktiviteter:** ÅKF har förekommit i åländsk media totalt 18 gånger under året, vilket i snitt är 1,5 gånger per månad. **75 %**
 - b. **Resultat:** Resultatet ligger något under den uppsatta ambitionen om minst två gånger per månad, men visar ändå en regelbunden närvaro i samhällsdebatten och möjliggör fortsatt opinionsbildning i relevanta frågor.

- Utbildning** Kommunförbundet arrangerar minst 1 seminarium för de kommunalt förtroendevalda under året.
 - a. **Aktiviteter:** Bidragit till seminarium om jämställdhet, hållit utbildning för förtroendevalda på Vårdö samt seminarium tillsammans med Finlands kommunförbund **100 %**
 - b. **Resultat:** ÅKF överträffade det uppsatta målet genom flera olika typer av seminarium. Insatserna har gett både fördjupad kunskap och stärkt nätverkande mellan förtroendevalda i olika delar av kommunfältet.

1.3 Kommunförbundet i media

Synlighet och genomslag

18

gångar

Från januari till december under år 2024 har kommunförbundet förekommit i åländsk media totalt 18 gånger. Rubrikerna har bland annat handlat om att "Tankesmedja kan eliminera skyttegravar", "Budgeten får både ris och ros av kommunerna" samt "Kommuner kritiserar ny lag: Skapar oönskade kostnader". Förbundet har även skrivit en insändare med rubriken "Kommunerna drar AI-loket" som svar på en ledare om AI.

Inom vilka temaområden förekommer kommunförbundet i media? En kartläggning lyfter fram att förbundet främst förekommer i media i övergripande samhällsfrågor, tätt följd av både lagstiftning och ekonomi.

1. Samhälle
2. Lagstiftning
3. Ekonomi

"Det går inte att sticka under stol med att det finns en stor digitaliseringsskuld på Åland. Orsakerna är flera: det är kostsamt att investera i nya digitala system, systemen måste vara på svenska och att ställa om till digitala arbetsprocesser kräver tuffa förändringsprocesser. Men att vi står stilla, det stämmer inte."

Insändare 4 december 2024

Tema		
Organisation	3	17 %
Ukraina	0	0 %
Lagstiftning	4	22 %
Ekonomi	4	22 %
Finland	1	6 %
Samhälle	5	28 %
Vård och omsorg	0	0 %
KAD	1	6 %
Summa	18	100 %

Forum		
Ålands radio	8	44 %
Ålandstidningen	9	50 %
Nya Åland	1	6 %
Annan	0	0 %
Summa	18	100 %

"Ålands kommunförbund: Kriskommuner ska inte i första hand ta lån för att rädda sin likviditet eftersom de då ökar sin skuldbörda."

Nyhetsartikel 5 maj 2024

2. Kommunförbundets förvaltning

Översikt av verksamheten

Ålands kommunförbund k.f. är de åländska kommunernas intresseorganisation för intressebevakning och samverkan. Förbundet har 14 medlemskommuner, varav åtta är landsbygdskommuner och sex är skärgårdskommuner. Medlemskommunernas invånarantal utgör 43 % av den totala befolkningen.

Förbundets övergripande uppdrag är att stärka kommunernas förutsättningar för lokalt självstyre och samverkan. Ålands kommunförbunds uppgifter, rösträtt och finansiering regleras i kommunallagen och förtydligas i grundavtalet mellan medlemskommunerna.

Enligt grundavtalet ska kommunförbundet utgående från kommunernas behov:

1. Bevaka kommunernas intressen gentemot landskapet
2. Fungera som remissinstans
3. Fungera som samarbetsorgan för kommunerna
4. Utse kommunala avtalsdelegationen samt sköta dess ekonomi och förvaltning
5. Fungera som rådgivande organ inom juridik, ekonomi och arbetsmarknadsfrågor
6. Fungera som samarbetsorgan vid kommunalt samarbete utanför Åland
7. Utveckla den kommunala självstyrelsen inom ramen för Ålands självstyrelse och svenska språket
8. Ha hand om andra gemensamma ärenden om förbundsstämman så beslutar

Utöver detta kan kommunförbundet även utföra andra uppdrag som endast berör vissa kommuner. Ur ett strikt juridiskt perspektiv regleras förbundets existens idag i kommunallagen, samtidigt som förbundets yttersta mandat återfinns hos medlemskommunerna.

Målet är att kommunförbundet ska fungera som en stark intresseorganisation och förhandlingspart, en samordnare samt ett service- och kompetenscentrum som bland annat förankrar kommunala frågor och ger vägledning till kommunerna. Förbundets resurser har huvudsakligen fördelats mellan intressebevakning, remissarbete kring lagförslag och deltagande i olika processer som berör kommunerna.

Kommunala avtalsdelegationens verksamhet ansvarar för förhandlingar kring kollektivavtal.

Intressebevakning

Kommunförbundets intressebevakning inriktas huvudsakligen på att tillvarata kommunernas intressen gentemot landskapet, men omfattar även samverkan med övriga relevanta aktörer. Arbetet utgår ifrån följande principer:

Kommunalt självstyre innebär lokalt beslutsfattande i frågor som direkt berör kommunernas verksamhet. Principen är mångfacetterad och innefattar bland annat demokratiska val till kommunernas beslutande organ samt ekonomisk självständighet genom rätten att uppbära skatt.

Kommunalt självstyre

Den kommunala finansieringsprincipen

Kommunövergripande frågor och långsiktighet

Tack vare det kommunala självstyret kan kommunerna ta en aktiv roll i den politiska processen, säkerställa en nära dialog med invånarna samt anpassa service och beslut utifrån lokala förutsättningar.

Den kommunala finansieringsprincipen

återfinns i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse (1992) och är en i internationella fördrag bindande princip för de ekonomiska relationerna mellan landskapet och kommunerna. Den innebär att landskapet inte ska belasta kommunerna med nya åtaganden eller höjda ambitionsnivåer utan att tillhandahålla full finansiering. På motsvarande sätt ska också kostnadsneutralitet gälla när landskapet flyttar ansvar från kommunerna.

Kommunövergripande frågor och långsiktighet

Många av de utmaningar kommunerna står inför är gränsöverskridande och kräver ett helhetsperspektiv samt ett långsiktigt arbetssätt. Genom ökat samarbete och sammanhållning kan kommunerna mer effektivt hantera komplexa frågor, vilket i sin tur gynnar både medborgarna och samhället i stort.

Överläggningar med landskapsregeringen

För att skapa mer strukturerade former för samråd i samband med överläggningar med landskapsregeringen har kommunförbundet tecknat ett samrådsavtal med Ålands landskapsregering, Mariehamns stad och Jomala kommun. Det nuvarande avtalet trädde i kraft i januari 2023.

Under årets första halva bestod samrådsdelegationen av Gun Holmström, Sven-Anders Danielsson samt Kennet Lundström. Eftersom en ny mandatperiod inleddes under året utsågs en ny samrådsdelegation i juni, bestående av styrelsens ordförande Thomas Mattsson, viceordförande Ann-Sofi Stjärnfelt och styrelseledamot Marika Blomqvist. Förbundsdirektör Minna Hellström har ingått i båda delegationer.

Remissinstans

Kommunförbundets roll som remissinstans är en central del av intressebevakningen. Perspektiven som genomsyrar remissarbetet sammanfaller med de som präglar förbundets övriga intressebevakning.

Under 2024 behandlade förbundet totalt tio remisser, vilket är en liten ökning jämfört med de senaste åren.

Utlåtanden från förbundsstyrelsen under året

1. Utlåtande likviditetsstödslag
2. Synpunkter inför revidering av kommunallagen
3. Utlåtande om informationshanteringslag
4. Utlåtande om ny lagstiftning om landskapets tjänsteinnehavare
5. Utlåtande om ny demokratistrategi
6. Utlåtande om avskaffande av sjukdomskostnadsavdraget
7. Synpunkter på landskapsandelssystemet inför utvärderingen 2024
8. Utlåtande lag om tryggande av kommunal service
9. Utlåtande om LL om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som ska arbeta med barn
10. Utlåtande om landskapslag om cybersäkerhet och motståndskraft

Utöver remissutlåtanden är det förbundets ambition att delta så tidigt som möjligt i lagstiftningsprocessen, för att skapa så goda påverkansmöjligheter som möjligt. Under året har detta bland annat tagit sig i uttryck i det omfattande arbete som har gjorts med kommunallagen, där förbundet har deltagit i arbetsgruppen som har sammanträtt varannan vecka hela hösten. Resultatet är ett balanserat betänkande som i stor mån tar hänsyn till de olika synpunkter som framfördes från kommunerna under våren 2024.

Rådgivning

Syftet med rådgivningen som kommunförbundet tillhandahåller är dels att tillvarata befintlig kunskap, dels att höja den grundläggande kompetensen hos kommunernas anställda. Förbundet erbjuder konkret expertstöd inom bland annat kommunal juridik, ekonomi och frågor som berör kollektivavtal. Den begränsade personalstyrkan sätter dock ramar för hur omfattande den rådgivande verksamheten kan vara.

Rådgivningen utförs främst genom att förse kommunerna med den bästa tillgängliga informationen, baserat på aktuella rättskällor och riktlinjer, för att säkerställa korrekt tillämpning av lagstiftning och andra bestämmelser. Även om rådgivningsinsatserna inte statistikförs, var efterfrågan relativt hög under våren 2024 när nya organ skulle tillsättas i kommunerna.

Grundprincipen är att varje kommun och kommunalförbund själva bär ansvaret för tolkning och tillämpning av lagar och bestämmelser. Detta innefattar även hantering av eventuella besvär som inlämnas över fattade beslut.

Ålands kommunförbund har sedan 2021 ett serviceavtal med Finlands kommunförbund för att utöka rådgivningsutbudet.

Gällande kollektivavtal samverkar Kommunala avtalsdelegationen (KAD) med Kommunarbetsgivarna i riket.

Kurser och seminarium

De åländska kommunerna har tillgång till ett brett kursutbud via Finnish Consulting Group (FCG), där vissa utbildningar är riktade specifikt till Åland. Ålands kommunförbund har en löpande dialog med FCG för att säkerställa att utbudet motsvarat kommunernas aktuella behov.

Förbundet medverkar gärna i utbildningar och seminarier, under året har totalt fyra tillfällen arrangerats eller stöttats av förbundet:

- **Seminarium om jämställdhet** (samarbete med Bärkraft) i mars 2024
- **Utbildning för förtroendevalda** (Vårdö) i april 2024
- **Utbildning i mötesteknik/digitala möten** för kommundirektörer i maj 2024
- **Seminarium med Finlands kommunförbund** för förtroendevalda i oktober 2024

Kommunförbundets personal

Ålands kommunförbund har i genomsnitt 1,00 anställt årsverke.

Riskbedömning och osäkerhetsfaktorer

Ålands kommunförbundet är ett lagstadgat organ enligt 13 kap. i Kommunallag för Landskapet Åland (1997:72). Verksamheten är avgränsad till den nivå som krävs för att säkerställa nödvändig intressebevakning, sakkunnigverksamhet och utbildningsstöd.

Den begränsade omfattningen av förbundets organisation medför att en stor del av kompetensen är beroende av en enskild individ, vilket gör verksamheten sårbar vid personalförändringar eller frånvaro.

Förbundets ekonomiska förvaltning sköts genom avtal av Nova Alandia Ab.

Hållbarhets- och miljöarbete

Ålands kommunförbund är sedan 2016 en medaktör i det åländska hållbarhetsinitiativet Bärkraft. De sju strategiska utvecklingsmål som tagits fram för Åland baseras på och bidrar till förverkligandet av FN:s globala mål.

Sedan 2023 är förbundsdirektör Minna Hellström tillsammans med Arne Selander (Mariehamns stad) ordförande för nätverket för hållbara kommuner, vars främsta uppgifter är att stärka och koordinera kommunernas arbete med att genomföra den åländska hållbarhetsagendan. Inom nätverket sker erfarenhetsutbyte och gemensamma initiativ, vilket främjar ett målinriktat och resurseffektivt hållbarhetsarbete. Under året har nätverket arbetat med flera frågor, bland annat genom en särskild arbetsgrupp för laddinfrastruktur. Under sommaren togs en gemensam digital färdplan fram, och en styrgrupp för dess förverkligande tillsattes i december. Dessa insatser är viktiga steg mot ett mer samordnat och hållbart arbetssätt på Åland, samtidigt som nätverken inom Bärkraft bidrar till synergieffekter kring gemensamma mål.

Kommunförbundets interna kontroll

Med hänsyn till förbundets begränsade verksamhet är den interna kontrollen organiserad så långt det är möjligt och ändamålsenligt. Löpande betalningar hanteras av Nova Alandia Ab enligt avtal, samtliga utbetalningar attesteras digitalt av förbundsdirektören. Förbundsstyrelsen hålls regelbundet underrättad om förbundets ekonomiska ställning.

Förbundets revisorer har rätt att begära all nödvändig information från Nova Alandia Ab om förbundets ekonomiska transaktioner. Förbundsstyrelsens ordförande godkänner kostnader som avser förbundsdirektören.

De sju strategiska utvecklingsmålen

- 1 | **Välmående**
- 2 | **Tillit och delaktighet**
- 3 | **God vattenkvalitet**
- 4 | **Biologisk mångfald**
- 5 | **Attraktionskraft**
- 6 | **Kraftigt minskad klimatpåverkan**
- 7 | **Hållbar konsumtion och produktion**

Motionskampanj

Under våren 2024 deltog förbundet i "Hejakampanjen", som ingår i Folkhälsostategin för Åland 2023–2030 och har som målsättning att vi alla ska må så bra som möjligt nu och i framtiden. Samtliga kommunanställda bjöds in till kampanjen, som gick ut på att träna eller röra på sig minst 2,5 h per vecka i totalt sex veckor.

Sammanlagt deltog 40 personer i kampanjen, vilket resulterade i 958 h träning (i snitt 3,9h per vecka) samt 3876 kilometer rörelse och 30 400 höjdmeter. Kampanjen visade både på kommunal gemenskap, tävlingsanda och hälsomedvetenhet – och bidrog till att skapa välmående kommuner genom en hälsosam arbetsstyrka.

3. Kommunala avtalsdelegationen

Verksamhetsberättelse 2024

Den kommunala avtalsdelegationen (KAD) är ett lagstadgat organ. Uppgifterna är enligt 100 § kommunallagen att på kommunernas och kommunalförbundens vägnar självständigt förhandla och avtala om anställningsvillkoren för kommunernas och kommunalförbundens tjänstemän och arbetstagare i enlighet med landskapslagen om tjänstekollektivavtal (1978:22) och lagen om kommunala arbetskollektivavtal (FFS 670/1970). KAD kan även ge rekommendationer i allmänna anställningsfrågor och har hand om rådgivning och service till kommunerna och kommunalförbunden i arbetsmarknadsfrågor. Ålands kommunförbund har skrivit avtal med Jomala kommun, som tillhandahåller tjänsten som avtalschef omfattande 60 procent av heltid genom en köptjänst, sedan kommunförbundet upphandlade funktionen år 2013. Som avtalschef fungerar Jesper Strandvik, som är stationerad på kommunkansliet i Jomala. Under pågående avtalsperiod arbetar avtalschefen kontinuerligt i den Kommunala arbetsmarknadsgruppen. Vidare fungerar avtalschefen som ett stöd för medlemskommunerna vid tolkningen av tjänste- och kollektivavtalen.

Under året har Christian Nordas varit ordförande och Dan Lindblom har varit viceordförande. Övriga ordinarie medlemmar är Sari Hautamäki, Berit Hampf, Kerstin Lindholm samt Henrik Häggblom.

Nuvarande tjänste- och arbetskollektivavtal varar för perioden 1.4.2022–30.4.2025. I avtalen finns flera uppgörelser där avtalschefen i arbetsgrupper med representanter från

huvudavtalsorganisationerna utreder och tar fram material för vidare behandling.

Omvärld

Den höga inflationstakten påverkade de uppgörelser som slöts kring stupstocks-uppgörelsen. I riket har riksregeringens planerade arbetsmarknadsåtgärder föranlett meningsskiljaktigheter mellan arbetsmarknadsparterna. Effekterna av konflikten påverkade inte den åländska kommunala avtalsrörelsen under 2023. KAD har också följt med de effekter som välfärdsreformen haft på avtalsuppgörelserna i riket.

Verksamhet

År 2024, som är det sista hela året under den cirka tre år långa avtalsperioden, har varit ett arbetsintensivt år för de arbetsgrupper där representanter för KAD deltagit. Kommunala arbetsmarknadsgruppen samt den arbetsgrupp som genom underteckningsprotokollet tillsatts för att hantera UKTA-frågorna har sammanträtt regelbundet under året. I UKTA gruppen har KAD, utöver avtalschefen, representerats av ledamot Kerstin Lindholm.

Under 2024 enades parterna om hanteringen av den centraliserade justeringspott som ingick i överenskommelserna för AKTA, TS samt TIM-AKA för avtalsperioden 2022–2025. Under 2024 har arbetsgruppen för UKTA tagit fram ett utkast till modell för att utveckla arbetsvärderingen inom UKTA i enlighet med underteckningsprotokollet. Slutgiltiga beslut gällande modellen fattas under våren 2025.

Läget inom den kommunala förhandlingsrörelsen bedöms vara stabilt. Kostnaderna för KAD uppgick år 2024 till 90 933,23 euro (budgeterat 91 300 euro).

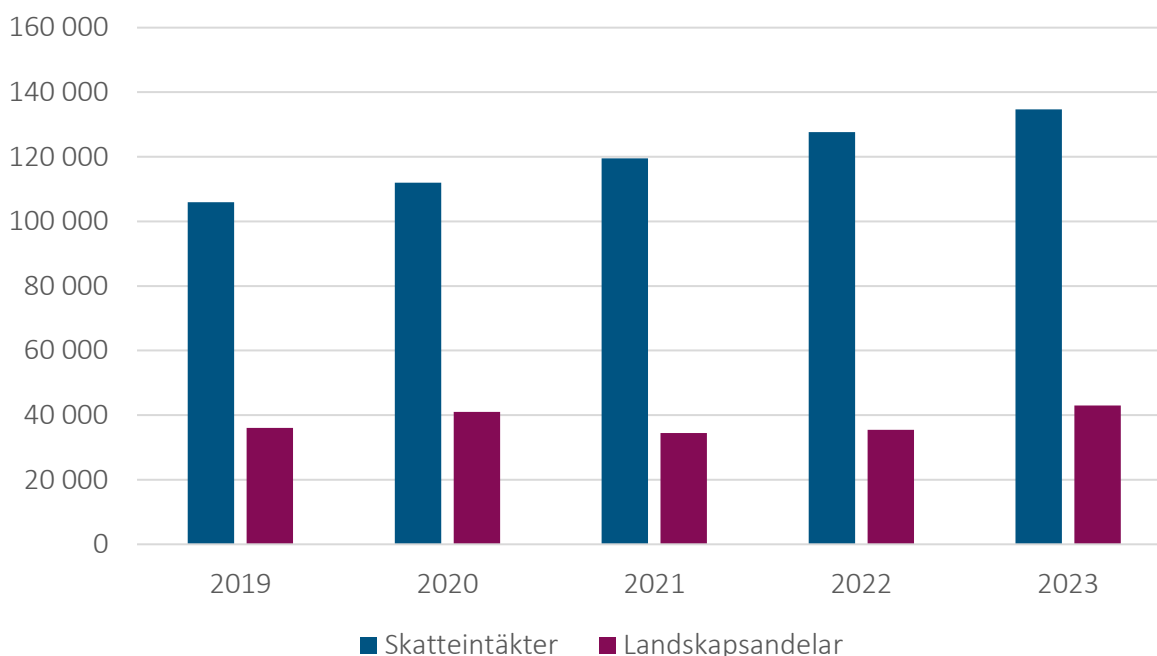
4. Ekonomisk utveckling i den kommunala sektorn

Huvudsakliga intäkter och kostnadsutveckling

Kommunernas räkenskapsperiod slutade positivt år 2023, trots att verksamhetskostnaderna ökade med totalt 12 miljoner till 200,3 miljoner euro. Resultatet landade på 4,9 miljoner euro, vilket är en ökning med 3,5 miljoner euro jämfört med året innan. Kommunernas samlade årsbidrag steg med 3,9 miljoner euro jämfört med 2022 och slutade på 17,3 miljoner euro.

Kommunernas samlade investeringsutgifter ökade med 4,5 miljoner euro jämfört med 2022. Den totala lånestocken minskade med 5,1 miljoner euro.

Skatteinkomster och landskapsandelar (2019-2023)

Tabell 1: Sammanställning över skatteinkomster och landskapsandelar 2019–2023 (källa: ÅSUB)
(*år 2020 betalades ett coronastöd ut i form av extra landskapsandelar)

Skatteintäkterna ökade med 7,1 miljoner och uppgick därmed till 134,7 miljoner euro år 2023. Landskapsandelarna ökade med 7,5 miljoner euro till totalt 43 miljoner euro.¹

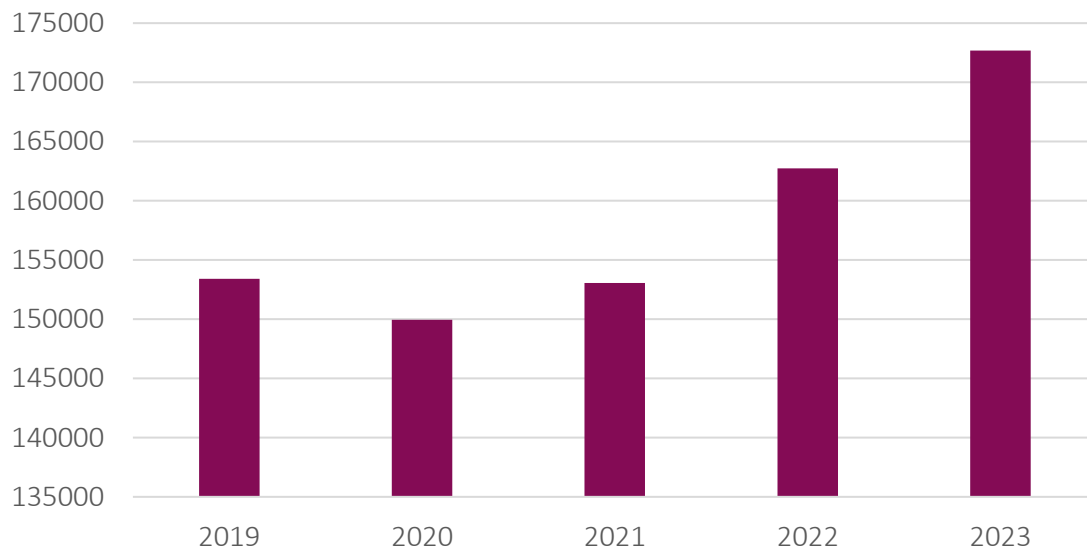
Kommunerna kompenseras även med 70 % av inkomstbortfallet på grund av grundavdraget och resekostnadsavdraget.

¹ Ålands statistik- och utredningsbyrå. (2023). *Kommunernas och kommunalförbundens ekonomi och verksamhet 2023*. Hämtad 05.03.2025 från <https://www.asub.ax/sv/statistik/kommunernas-och-kommunalforbundens-ekonomi-och-verksamhet-2023>

Kostnadsutveckling

Kostnadsutvecklingen i kommunerna är alarmerande hög. Under perioden 2019 till 2023 har nettodriftskostnaderna ökat med närmare 20 miljoner euro. Flera faktorer bidrar till ökningen, en del är förknippade med befolkningstillväxt, men en betydande andel härrör från en åldrande befolkningsstruktur, ökade kostnader inom vissa verksamhetsområden samt mer detaljerad och krävande lagstiftning som höjer ambitionsnivån i den kommunala servicen.

Nettodriftskostnader (2019-2023)

Tabell 2: De totala nettodriftskostnaderna i de åländska kommunerna 2019–2023 (källa: ÅSUB)

Grundskolans utgifter är den enskilt största utgiftsposten för kommunerna, följt av barnomsorg i daghem och boendeservice för äldre med heldygnsomsorg.²

Utmaningar

Kommunsektorn har stått och står inför flera ekonomiska utmaningar. Under 2023 uppstod en betydande rytmstörning i skatteintäkterna, vilket kan vara en följd av välfärdsområdesreformen i riket. Osäkerheten kring skatteintäkterna och prognoserna av dessa försvårar kommunernas ekonomiska planering, då underlaget av tillförlitliga faktorer blir alltmer begränsat.

Flera kommuner har under flera års tid budgeterat för underskott, men ändå uppvisat överskott vid årets slut. En orsak är den försiktighetsprincip som många kommuner tillämpar i sin budgetprocess. I dagsläget uttrycks emellertid oro för att rytmstörningar kommer leda till motsatsen – mindre skatteintäkter framöver.

Tre kommuner – Kökar, Kumlinge och Lumparland – signalerade om behov av likviditetsstöd under 2024. Detta visar på en allvarlig brist i kommunernas finansiella förutsättningar och understryker de långsiktiga riskerna med otillräcklig likviditet. På sikt är en sådan utveckling ohållbar.

² Ålands statistik- och utredningsbyrå. (2023). *Kommunernas och kommunalförbundens ekonomi och verksamhet 2023*. Hämtad 05.03.2025 från <https://www.asub.ax/sv/statistik/kommunernas-och-kommunalforbundens-ekonomi-och-verksamhet-2023>

5. Ekonomi

Driftsekonomi och finansiering av verksamheten

RESULTATRÄKNING	Not	01.01.2024	01.01.2023
		2024-12-31	2023-12-31
VERKSAMHETENS INTÄKTER			
Försäljningsintäkter		239 245,29	228 254,44
SA VERKSAMHETENS INTÄKTER		239 245,29	228 254,44
VERKSAMHETENS KOSTNADER			
Personalkostnader			
Löner och arvoden		-96 264,37	-88 232,04
Lönebikostnader			
Pensionskostnader		-14 503,82	-13 642,78
Övriga lönebikostnader		-1 485,71	-1 740,67
Personalkostnader totalt		<u>-112 253,90</u>	<u>-103 615,49</u>
Köp av tjänster		-119 872,03	-117 154,55
Material, förnödenheter och varor		-2 567,04	-3 361,89
Övriga verksamhetskostnader	1	-4 610,60	-4 112,86
VERKSAMHETS BIDRAG		-58,28	9,65
Finansiella intäkter och kostnader			
Ränteintäkter		58,28	14,67
Räntekostnader och övriga finansiella kostnader		0,00	-24,32
Finansiella intäkter och kostnader totalt		<u>58,28</u>	<u>-9,65</u>
ÅRS BIDRAG			
RÅKENSKAPSPERIODENS UNDERSKOTT		<u>0,00</u>	<u>0,00</u>

FINANSIERINGSKALKYL**2024-12-31****2023-12-31****Finansieringens kassaflöde**

Förändringar av eget kapital

Övriga förändringar av likviditeten

Förändringar av kortfristiga fordringar

Förändringar av räntefria kort- och långfristiga skulder

Finansieringens nettokassaflöde

-2 892,03

-81,09

18 554,99

-23 314,41

15 662,96-23 395,50**Förändring av kassamedel****15 662,96****-23 395,50**

Förändring av kassamedel

Kassamedel 31.12

Kassamedel 01.01

28 189,87

12 526,91

12 526,91

35 922,41

15 662,96-23 395,50

BALANSRÄKNING	Not	2024-12-31	2023-12-31
AKTIVA			
BESTÄENDE AKTIVA			
Placeringar			
Övriga aktier och andelar		25,00	25,00
Placeringar totalt		<u>25,00</u>	<u>25,00</u>
BESTÄENDE AKTIVA TOTALT		25,00	25,00
RÖRLIGA AKTIVA			
Fordringar			
Kortfristiga	2		
Kundfordringar		6 601,69	4 647,47
Övriga fordringar		9 096,99	8 350,17
Resultatregleringar		704,98	513,99
Kortfristiga totalt		<u>16 403,66</u>	<u>13 511,63</u>
Fordringar totalt		16 403,66	13 511,63
Kassa och bank		28 189,87	12 526,91
RÖRLIGA AKTIVA TOTALT		44 593,53	26 038,54
AKTIVA TOTALT		<u>44 618,53</u>	<u>26 063,54</u>
BALANSRÄKNING			
	Not	2024-12-31	2023-12-31
PASSIVA			
EGET KAPITAL			
Räkenskapsperiodens överskott		0,00	0,00
EGET KAPITAL TOTALT		0,00	0,00
FRÄMMANDE KAPITAL			
Kortfristigt	3		
Skulder till leverantörer		29 429,25	12 996,13
Övriga skulder		3 808,17	3 349,87
Resultatregleringar		11 381,11	9 717,54
Kortfristigt totalt		<u>44 618,53</u>	<u>26 063,54</u>
FRÄMMANDE KAPITAL TOTALT		44 618,53	26 063,54
PASSIVA TOTALT		<u>44 618,53</u>	<u>26 063,54</u>

6. Noter till bokslutet

Specifikationer

NOTER RESULTATRÄKNING

1 Övriga verksamhetskostnader

	2024-12-31	2023-12-31
Lokalhyra	3 600,00	3 600,00
Hyra för möteslokaler	105,98	0,00
Övriga utgifter	904,62	512,86
Totalt	4 610,60	4 112,86

NOTER BALANSRÄKNING

2 Fordringar

2.1 Kortfristiga fordringar

	2024-12-31	2023-12-31
Försäljningsfordringar	0,00	0,00
Fordring till kommunerna	6 601,69	4 647,47
Övriga fordringar	9 096,99	8 350,17
Resultatregleringar	704,98	513,99
Totalt	16 403,66	13 511,63

3 Främmande kapital

3.1 Kortfristigt främmande kapital

	2024-12-31	2023-12-31
Skuld till Mariehamns stad	357,71	231,77
Skuld till kommunerna	26 202,72	9 978,41
Leverantörsskulder	2 868,82	2 785,95
Övriga skulder	3 808,17	3 349,87
Resultatregleringar	11 381,11	9 717,54
Totalt	44 618,53	26 063,54

NOTER ANGÅENDE PERSONALEN OCH MEDLEMMAR AV FÖRVALTNINGSORGAN

Genomsnittliga antalet anställda

	2024-12-31	2023-12-31
Personal	1,00	1,00
Totalt	1,00	1,00

7. Utfall och räkenskapsperiodens resultat

Perioden 01.01.2024-31.12.2024

Räkenskapsperiodens resultat uppgår till 0,00 € efter att medlemskommunernas andelar återbärs i enlighet med skrivningar i grundavtalet för Ålands kommunförbund och föranleder därmed inga ytterligare åtgärder.

Eftersom Ålands kommunförbund inte har ett grundkapital eller ackumulerade överskott/underskott från tidigare år i balansräkningen sker balanseringen av räkenskapsperiodens underskott eller överskott mot skulder eller fordringar i balansräkningen.

Budgetutfall

Kolumn	Bokslut 2024	Budget 2024	Avvikelse	Förverkligande %
VERKSAMHETSINTÄKTER				
Försäljningsintäkter				
Ersättning av kommuner	231 046,45	257 300,00	-26 253,55	90 %
Övriga intäkter från försäljning	8 198,81	5 000,00	3 198,81	164 %
Summa försäljningsintäkter	239 245,29	262 300,00	-23 054,71	91 %
SUMMA VERKSAMHETSINTÄKTER	239 245,29	262 300,00	-23 054,71	91 %
Personalkostnader	-112 253,90	-118 000,00	5 746,10	95 %
Köp av tjänster	-119 872,03	-137 000,00	17 127,97	87 %
Inköp av förnödenheter (inklusive övrigt)	-3 471,66	-3 700,00	228,34	94 %
Hyror	-3 705,98	-3 600,00	-105,98	103 %
SUMMA VERKSAMHETSKOSTNADER	--239 303,57	-262 300,00	23 054,71	91 %
Finansiella intäkter och kostnader	58,28	-	-	
Vinst/förlust	0,00	0,00	0,00	

Avvikelser

- Personalkostnader: Sammanträdesarvodena utföll betydligt lägre än budgeterat
- Köp av tjänster: Tryckning och annonsering användes inte alls
Kontor, bank och experter användes ej till fullo

Årets bokslut visar ett överskott, vilket främst beror på att förbundet har kunnat arbeta effektivt och hålla nere kostnaderna på flera områden. Bland annat har digitala möten, e-tjänster och en mer modern IT skapat större flexibilitet och minskat behovet av extern service, vissa insatser har inte heller förverkligats i den omfattning som det har budgeterats för. Det har heller inte skett några plötsliga händelser, utan året har varit stabilt i flera avseenden.

Förbundets totala budget är relativt liten, vilket gör att även mindre avvikelser i utgifter eller intäkter snabbt visar sig i bokslutet och kan ge intryck av stora procentuella skillnader.

Budgetutfall 2024 i förhållande till fakturerade kommunandelar

Kommun	ÅKF budget 2024	KAD budget 2024	Inbetalade kommunandelar	Återbetalning totalt
Brändö	6 983,85	1 527,60	6 975,06	1 536,38
Eckerö	11 544,61	2 560,44	12 284,51	1 820,53
Finström	33 519,66	7 409,20	35 321,71	5 607,15
Föglö	6 331,33	1 402,22	6 709,62	1 023,93
Geta	5 367,68	1 203,20	5 933,65	637,22
Hammarland	19 573,79	4 347,69	21 377,83	2 543,65
Jomala		16 811,78	17 118,66	-306,88
Kumlinge	3 951,97	873,70	4 137,75	687,93
Kökar	2 551,53	568,69	2 664,74	455,47
Lemland	27 909,25	6 164,77	30 051,06	4 022,96
Lumparland	4 922,56	1 084,46	5 053,72	953,30
Mariehamn		37 763,82	37 406,11	357,71
Saltvik	24 036,58	5 301,71	25 463,68	3 874,60
Sottunga	1 353,30	300,31	1 523,05	130,57
Sund	12 577,36	2 785,51	13 160,95	2 201,91
Vårdö	5 376,54	1 194,92	5 864,35	707,10
Summa	166 000,00	91 300,00	231 046,45	26 253,55

KAD är inte en fristående enhet utan administreras och utses av Ålands kommunförbund.

Eftersom Mariehamn och Jomala inte är medlemmar i Ålands kommunförbund har kostnaderna för KAD urskilts, vilket innebär att deras andel av KAD:s kostnader avstäms i förhållande till budgeterade kommunandelar. Detta görs innan övriga kommuners andelar avstäms och skulder eller fordringar mot kommunerna bokas i förhållande till utfallet av Ålands kommunförbunds ekonomiska helhet.

SKATTEFÖRVALTNINGEN UPPGIFTER OM REDOVISNINGEN ENLIGT DEBITERING

N181

Kommuner

Skatt, som skall betalas				35 365 881 543								
Redovisade förv - och kap.inkomstskatt				35 300 000 000								
Skatteåterbäring sammanlagt				2 850 000 000								
Enhet	Landskap	Kommun	Namn	Kommunalsskatt	Samfunds- skatteandel	*	Förvärvsinkomster	**	Samfundsskatt	Totalt		
LANK	21	035	Brändö	1 851 171	222 953	17,75	10 429 133	0,20	1 114 767	11 543 900		
LANK	21	043	Eckerö	3 062 282	62 706	18,50	16 552 878	0,20	313 532	16 866 410		
LANK	21	060	Finström	9 382 874	467 913	19,50	48 117 301	0,20	2 339 567	50 456 868		
LANK	21	062	Föglö	1 504 886	144 482	17,50	8 599 346	0,20	722 410	9 321 756		
LANK	21	065	Geta	1 301 326	7 620	18,50	7 034 194	0,20	38 100	7 072 293		
LANK	21	076	Hammarland	5 026 533	258 545	18,00	27 925 181	0,20	1 292 726	29 217 907		
LANK	21	170	Jomala	20 100 280	1 271 869	16,50	121 819 879	0,20	6 359 347	128 179 226		
LANK	21	295	Kumlinge	1 142 550	9 635	18,50	6 175 944	0,20	48 177	6 224 121		
LANK	21	318	Kökar	626 688	14 875	19,75	3 173 105	0,20	74 374	3 247 478		
LANK	21	417	Lemland	7 740 225	111 859	17,50	44 229 856	0,20	559 294	44 789 150		
LANK	21	438	Lumparland	1 394 544	43 114	19,50	7 151 507	0,20	215 568	7 367 075		
LANK	21	478	Mariehamn	45 623 287	5 155 181	17,00	268 372 279	0,20	25 775 905	294 148 184		
LANK	21	736	Saltvik	5 931 346	1 135 289	18,25	32 500 523	0,20	5 676 444	38 176 967		
LANK	21	766	Sottunga	370 988	13 139	18,00	2 061 042	0,20	65 694	2 126 736		
LANK	21	771	Sund	3 536 346	43 472	19,50	18 135 106	0,20	217 358	18 352 465		
LANK	21	941	Vårdö	1 418 547	32 311	19,00	7 466 038	0,20	161 554	7 627 592		
				110 013 871			629 743 310		44 974 818	674 718 129		
										252 390 718		

8. Underskrifter

Bokslutspåteckning

den / 2025

Thomas Mattsson (ordf)

Ann-Sofi Stjärnfelt (viceordf)

Marika Blomqvist

Bengt Karlsson

Henry Lindström

Anders T Karlsson

Pia Eriksson

Minna Hellström, förbundsdirektör

Revisorspåteckning

Över utförd revision har idag avgivits berättelse.

Mariehamn den / 2025

Robert Lindfors

Tage Silander

Ålands Kommunförbund k.f.

FÖRTECKNING ÖVER BOKFÖRINGSBÖCKERNA OCH VERIFIKATIONSSLAGEN SAMT FÖRVARINGSSÄTT

Använda bokföringsböcker

Balansbok	Separat inbunden
Verifikationslista	Elektroniskt
Huvudbok	Elektroniskt

Hjälpböcker

Kundreskontra	Elektroniskt
Leverantörsreskontra	Elektroniskt
Lönebokföring	På papper

Verifikationsslagen och förvaringssätt

Huvudbokföringsverifikat (memorial- och bankverifikat)	A1 - A86	Elektroniskt
Bokslutsverifikat	A87 - A89	Elektroniskt
Periodisering	H1 - H34	Elektroniskt
Försäljningsfakturor	B1- B51	Elektroniskt
Kundinbetalning	C1-C52	Elektroniskt
Leverantörsfakturor	D1 - D130	Elektroniskt
Lev.betalningar	E1-E128	Elektroniskt

Bokföringsmaterialet som arkiveras i elektronisk form i enlighet med HIM:s beslut 47/1998 är sparad på företaget Nova Alandia Ab:s, som sköter företagets bokföring, server vilken är belägen i Mariehamn. Övrigt bokföringsmaterial förvaras i företagets alt. Novas Alandia Ab:s utrymmen.

REVISIONSBERÄTTELSE

REVISIONSBERÄTTELSE

Utredning om Ålands kommunförbund (del 1)

Inledning och syfte

Ålands kommunförbund är en politiskt ledd intresseorganisation med 14 medlemskommuner, vilka tillsammans representerar 43 procent av Ålands befolkning. Förbundets kostnader utgjorde 0,16 % av medlemskommunernas sammanlagda kostnader år 2023 och har till uppgift att bevaka kommunernas intressen, fungera som remissinstans samt fungera som ett samarbetsorgan.

Utredningen av Ålands kommunförbund utgår från flera faktorer. Dels är en revidering av kommunallagen aktuell, rättsläget kring förbundet är idag är otydligt och det finns därmed både möjligheter och behov av att skapa en tydligare situation. Dels ingår det i verksamhetsmålen för 2025 att genomföra en förstudie med syfte att undersöka hur förbundet kan förstärka sin kapacitet för att möta medlemskommunernas behov på bästa sätt. Ett naturligt första steg är därmed att utreda och genomlysna nuvarande organisation, för att skapa bättre förutsättningar för en långsiktig och hållbar struktur.

Syftet med utredningen är att:

- Redovisa hur medlemskapet i ÅKF är utformat genom att beskriva bakgrund och nuläge.
- Identifiera och beskriva problem och utmaningar med nuvarande organisationsformat.
- Jämföra liknande organisationer i en omvärldsanalys.
- Klargöra för- och nackdelar med olika organisationsformer.
- Formulera rekommendationer om hur förbundets framtida organisation bör utformas.

Som komplement till denna utredning kan betänkandet om kommunallagen¹ läsas, framför allt kapitel 7 (sidan 82–89).

Metod

Utredningen genomförs i två steg. Först genomförs en kvalitativ analys som redovisas för förbundets styrelse som underlag för diskussion om Ålands kommunförbunds ställning i kommunallagen. I denna del ingår problemformulering, jämförelser med liknande organisationer och rekommendationer, med målsättningen att föreslå hur ÅKF bör regleras.

I ett andra steg insamlas information genom en enkät riktad till medlemskommunerna och andra berörda intressenter. Syftet är att uppnå ett av förbundets verksamhetsmål för 2025, att undersöka hur ÅKF kan stärka sin kapacitet för att tillgodose medlemskommunernas behov.

Avslutningsvis sammanställs resultaten från utredningen och enkätundersökningen i en rapport. Rapporten ska ligga till grund för ett tydligt och konkret förslag till framtida inriktning för ÅKF.

¹ Ålands Landskapsregering. (2025). ÅLR 2024/2493: [Betänkande om revidering av kommunallagen för landskapet Åland](#). Hämtad 10.03.2025

1. Bakgrund och nuläge

ÅKF regleras idag i 13 kap. Kommunallagen för landskapet Åland (1997:73), 96 § stadgar att:

Kommunerna skall bilda ett kommunalförbund med namnet Ålands kommunförbund kf. Varje kommun är skyldig att ansluta sig till Ålands kommunförbund. Om en kommun önskar utträda skall kommunen skriftligen meddela Ålands kommunförbund detta.

Alla 16 kommuner startade Ålands kommunförbunds verksamhet som medlemskommuner år 1998. Trots skrivningen om utträde kunde ett utträde ske tidigast 1 januari 2003. I dagens läge är samtliga kommuner förutom Mariehamn och Jomala medlemmar.

Ytterligare regleras förbundet och dess verksamhet i ett grundavtal från 1997² samt en förvaltningsstadga som reviderades 2023³.

Kommunförbundet var tidigare en betydligt större organisation som utöver intressebevakning bland annat ägnade sig åt utbildningsverksamhet, konsumentrådgivning och barnskyddsfrågor. Personalstyrkan bestod då av uppemot 8 personer⁴. Mariehamn meddelande om utträde 2011 och stod då för 46 procent av de inbetalade kommunandelarna⁵, vilket ledde till en omfattande minskning av verksamheten när staden väl utträde 2013. Jomala meddelande om utträde 2021 och stod då för 30 procent av kommunandelarna för ÅKF⁶. Finansieringen minskade med drygt 48 000 euro, men eftersom verksamhetens omfattning redan var på en minimal nivå med en anställd skedde inga större förändringar utöver att Jomalas kommunandel spreds ut på resterande 14 medlemskommuner. Trots att en kommun utträder är den enligt 105 § i kommunallagen *skyldig att delta i finansieringen av avtalsdelegationens verksamhet* (KAD) och enligt 100 § bundna av *de tjänste- och arbetskollektivavtal som ingås mellan de kommunala avtalsparterna i landskapet*. Denna utredning fokuserar dock i fortsättningen endast på ÅKF och utelämnar KAD.

Uppgifter

Enligt 97 § i kommunallagen för landskapet Åland (1997:73) är förbundets uppgifter följande:

- 1) bevaka kommunernas intressen gentemot landskapet,
- 2) fungera som remissinstans,
- 3) fungera som samarbetsorgan för kommunerna,
- 4) utse kommunala avtalsdelegationen samt sköta dess ekonomi och förvaltning,
- 5) fungera som rådgivande organ inom juridik och ekonomi,
- 6) fungera som samarbetsorgan vid kommunalt samarbete utanför Åland samt
- 7) ha hand om andra gemensamma ärenden om förbundsstämman så beslutar.

² Ålands kommunförbund. (1997). [Grundavtal 1997](#). Hämtad 10.03.2025

³ Ålands kommunförbund. (2023). [Förvaltningsstadga 2023](#). Hämtad 10.03.2025

⁴ Enligt uppgifter från tidigare anställda.

⁵ Ålands kommunförbund (2012). *Årsberättelse 2011*.

⁶ Ålands kommunförbund (2022). *Balansbok 2021*.

Därtill stadgas om ytterligare en uppgift i förbundets grundavtal, att *”utveckla den kommunala självstyrelsen inom ramen för Ålands självstyrelse och svenska språket”*.

Eftersom förbundets uppdrag huvudsakligen är lagstadgat, har inga omfattande förändringar skett under de närmare 20 år som förbundet varit verksamt. Däremot har omfattningen av dessa uppgifter minskat i takt med att personalstyrkan har reducerats avsevärt under samma period.

Betoningen i dagens verksamhet ligger i huvudsak på att driva och bevaka kommunernas intressen samt att fungera som ett samarbetsorgan för kommunerna. Förbundet har även en tydlig funktion vad gäller utvecklings- och digitaliseringsfrågor, med grund i det koordinerande förhållningssätt som finns. Likväl är detta en tydlig beställning från medlemskommunerna.

Finansieringsmodell

Förbundet finansieras i sin helhet av de 14 medlemskommunerna, i enlighet med 99 § i kommunallagen för landskapet Åland (1997:73). Där anges att verksamheten ska finansieras gemensamt samt att:

Av kostnaderna skall hälften fördelas enligt de beskattningsbara inkomsterna vid den kommunala inkomstbeskattningen under föregående år och hälften enligt antal kommuninvånare i respektive kommun på årets första dag det år kostnaderna avser.

Denna modell återfinns ofta i kommunala samarbetslösningar och ger å ena sidan en stabil grund med en tydlig fördelningsprincip, men är å andra sidan statisk och saknar handlingsutrymme för flexibilitet vad gäller exempelvis möjlighet till nedsänkt avgift för kommuner som har likviditetsbrist. Kommunandelarna för 2025 uppgår sammanlagt till 276 600 euro för ÅKF:s verksamhet vilket bedöms utgöra en miniminivå för att säkerställa förbundets nuvarande verksamhet.

2. Problemformulering och utmaningar

- **Medlemskapets status**

Lagen är formulerad på ett motsägelsefullt sätt: å ena sidan anges obligatoriskt deltagande ("ska bilda") och å andra sidan kan en kommun utträda. När en kommun lämnar förbundet försvagas dess legitimitet och förhandlingskraft, eftersom "hela Åland" inte längre står bakom. Samtidigt kan det uppstå en positiv effekt i form av ökad enighet bland de kommuner som är kvar, om dessa har mer likartade intressen och behov.

En viktig aspekt att beakta är forumet för kommunala samråd. När samtliga kommuner var medlemmar i ÅKF hade Ålands Landskapsregering (LR) en förhandlingspart, men eftersom LR släppte in både Mariehamn och Jomala till samråden när de utträdde ur ÅKF är förhandlingsparterna idag tre. Ytterligare avhopp från ÅKF riskerar att samråden upphör helt och hållet, eftersom dessa är frivilliga och inte stadgade i lag.

Tvingande medlemskap brukar dock sällan främja ett genuint engagemang och samarbete, medan en hybridlösning – där kommuner både "ska" vara med men ändå kan lämna – riskerar att urholka förbundet. Antingen behöver medlemskap vara fullständigt obligatoriskt eller fullständigt frivilligt.

- **Finansiering och fördelning**

Finansieringen är stabil och förutsägbar i den mening att kommunerna finansierar verksamheten. I enlighet med grundavtalet 26 § ska "medlemskommunerna ges tillfälle att framlägga förslag till utvecklandet av kommunförbundets verksamhet" vid beredningen av ekonomiplanen, vilket skapar transparens och förankring. Samtidigt innehåller modellen risker:

- Oproportionerligt stora kommunandelar för större kommuner kan öka deras benägenhet att lämna. Redan nu har de två största kommunerna utträtt, vilket tyder på att finansieringsbördan har upplevts som orättvis eller för hög i förhållande till nyttan med samsyn i centrala frågor.
- Kommuner med ansträngd ekonomi kan ha svårt att betala sin andel.
- Eventuellt överskott betalas tillbaka årligen, vilket ger ett minimalt handlingsutrymme och motverkar långsiktig planering eller uppbyggnad av reservmedel. Förbundet tvingas därmed att "leva ur hand i mun" från år till år.

- **Demokrati och representation**

Rösträtten i förbundsstämman är en röst per påbörjad 500 invånare enligt 98 § i Kommunallagen för landskapet Åland (1997:73), vilket är en solidarisk modell som ger större kommuner en tyngre ställning. Det är väldigt ovanligt förekommande att det sker formella omröstningar, vilket kan tyda på en stark tradition av konsensusbeslut eller en begränsad ärendemängd.

Förbundets styrelse utses via regional representation (norra- och södra Åland samt skärgården). Enligt tidigare praxis roterar ordförandeskapet mellan norra och södra Åland. Alla medlemskommuner är således inte direkt representerade i förbundsstyrelsen, vilket kan innebära utmaningar för kommuner som önskar mer insyn.

Det är viktigt att poängtera att styrelsen i första hand representerar förbundet, trots att styrelsemedlemmarna representerar olika kommuner eller regioner.

- **ÅKF:s uppdrag och resurser**

Uppdraget regleras främst i kommunallagen, men även i förbundets grundavtal. Vilken ambitionsnivå som är realistisk med en anställd är en fråga som har varit konstant sen verksamheten krympte. Om kommunerna förväntar sig ett omfattande utrednings- och remissarbete, intressebevakning, utbildningar och samordning i olika frågor, uppstår lätt en diskrepans mellan förväntningar och faktiskt resursläge.

Styrelsen har formellt ansvar för att rama in ambitionsnivån, men de dagliga prioriteringarna styrs av den enda anställda personens kapacitet och möjligheter. Detta kan leda till att vissa viktiga arbetsuppgifter hamnar i skymundan eller prioriteras bort till förmån för mer akuta frågor. En stor nackdel och risk med endast en anställd är att förbundet är sårbart, framför allt vid eventuell eller plötslig frånvaro.

- **Organisationsform**

ÅKF är i nuläget ett kommunalförbund, vilket i juridisk mening är en form av myndighet. Detta är i sig inget problem när det gäller samverkan mellan kommunerna, men förbundet utövar ingen myndighetsutövning gentemot invånare och har inte heller några uppgifter av klassisk servicekaraktär (såsom barnomsorg, grundskola eller äldreomsorg).

Med detta uppstår en diskussion om huruvida en kommunalförbundsmodell som gäller för myndighetsutövande samarbetsorgan är helt ändamålsenlig för en intresseorganisation. Organisationens styrning, offentlighetsprincipen eller andra offentlighetsrättsliga principer kan förvisso skapa en starkare ställning jämfört med om ÅKF hade varit en frivillig förening, samtidigt ger en lagstadgad lösning både legitimitet och förankring på ett annat sätt.

3. Jämförelser och omvärldsanalys

Finlands kommunförbund (FKF)

Organisationen är en ideell förening för Finlands kommuner och städer, vars syfte är att stärka kommunernas livskraft och den kommunala demokratin samt att främja kommuninvånarnas självstyrelse och välfärd. Samtliga 308 kommuner inklusive de åländska kommunerna är ordinarie medlemmar, ytterligare kan samkommuner, andra sammanslutningar och stiftelser med kommunal koppling vara samarbetsmedlemmar.

Organisationen regleras i FKF:s [stadga \(23.05.2024\)](#). FKF har cirka 140 anställda, ett kontor i Bryssel samt två dotterbolag. Dess högsta beslutande organ är förbundsdelegationen (65 ledamöter) och styrelsen (15 ledamöter).

Finansieringen sker via en medlemsavgift som fastställs av förbundsdelegationen. Medlemsavgiften baseras till tre fjärdedelar på invånarantalet och en fjärdedel till de beskattningsbara inkomster som motsvarar kommunalbeskattning. Till den del kommunens invånarantal överstiger 20 000 är den invånarbaserade medlemsavgiften nedsatt med 40 procent. Om de beskattningsbara inkomsterna (per invånare) överstiger genomsnittet nedsätts den medlemsavgiftsandel med 25 procent till den del som överstiger. Samarbetsmedlemmarna har en grundavgift och en tilläggsdel. Det finns en möjlighet att bevilja nedsatt avgift för en viss tid och medlemmens betalningsförmåga till exempel har försämrats betydligt. Det finns även möjlighet att ålägga medlemmar att betala en extra medlemsavgift för ett visst ändamål.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)

Organisationen är en ideell förening, vars syfte är stödja och bidra till att utveckla kommuner och regioners verksamhet samt att fungera som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning. Samtliga 290 kommuner och 21 regioner är medlemmar.

Organisationen regleras i SKR:s stadga (15.11.2023). SKR har cirka 440 anställda, ett kontor i Bryssel samt flera dotterbolag. Dess högsta beslutande organ är förbunds kongressen (451 ombud) och styrelsen (21 ledamöter).

Finansieringen sker via en förbundsavgift som fastställs av styrelsen inom den av kongressen fastställda ramen. Förbundsavgiften utgörs av avgiftsunderlaget multiplicerat med den avgiftssats som styrelsen årligen fastställer (för närvarande 0,1054 promille). Avgiftsunderlaget utgörs av medlemmens senast kända folkmängd per den 1 november multiplicerat med medelskattekraften i riket året för avgiftsåret. Styrelsen har för 2025 beslutat att ge en rabatt på 10 procent till kommuner med fler än 200 000 invånare. Det finns en möjlighet att reducera avgiftsunderlaget för enskilda medlemmar.

Sammanfattning

De övriga nordiska organisationerna är snarlika men har utelämnats i denna utredning. FKF och SKR har stora likheter i både organisationsform, styrning och finansiering. Samtliga kommuner (och regioner) är även medlemmar i organisationerna, även om man i och med möjligheten till rabatterad eller automatisk reducerad medlemsavgift kan anta att organisationerna har varit föremål för samma kritik som Ålands kommunförbund.

4. Möjliga organisationsmodeller

Nedan listas de möjliga organisationsmodellerna för Ålands kommunförbund, samt identifierade för- och nackdelar med respektive alternativ.

Alternativ 1: Behåll nuvarande form

Om kommunförbundet ska kvarstå i nuvarande form i kommunallagen fortsätter förbundet i samma riktning som nu.

Nackdelar:

- Ramarna kring uppgifter, rösträtt och finansiering är tydliga men inte flexibla.
- Finansieringen sker från år till år, eftersom ett eventuellt överskott alltid betalas tillbaka till kommunerna.
- Rättsläget fortsätter vara motsägelsefullt.
- Den kommunala sektorn fortsätter att vara fragmenterad och det finns grogrund för polarisering på axeln Mariehamn-Jomala-ÅKF.
- Det saknas reglering ifall kommuner vill återinträda, vilket i teorin sätter ÅKF i en dålig förhandlingsposition.

Fördelar:

- Förbundet vet vad man har och kan fortsätta på samma inriktning.

Alternativ 2: Obligatoriskt medlemskap (utan möjlighet till utträde)

Ett obligatoriskt medlemskap förutsätter en lagändring, där det stryks att man kan utträda ur Ålands kommunförbund.

Nackdelar:

- Obligatoriskt medlemskap är sällan en god förutsättning för framgångsrikt samarbete.
- Det är tveksamt om det är rimligt i förhållande till det kommunala självstyret.
- Ramarna kring uppgifter, rösträtt och finansiering skulle (eventuellt) inte vara flexibla om lagen liknar den nuvarande.

Fördelar:

- Att samtliga 16 kommuner är medlemmar i ÅKF underlättar flera koordinerings- och samordningsprocesser, samt stärker förbundets tyngd vid remissvar eller intressebevakning.
- Det finns större möjligheter att förstärka förbundet och uppdraget.
- Samråden kunde lagstadgas på ett formellt och enkelt sätt i kommunallagen.

Alternativ 3: Frivillig förening

Både FKF och SKR fungerar som frivilliga föreningar. Organisationsformen skulle kräva att ÅKF är så attraktivt att alla vill vara med, vilket i sig inte är en dålig målsättning, men kan skapa större osäkerhet kring förbundets existens. Historikens utträden antyder att kommunerna emellanåt spretar åt olika håll, en frivillig förening ställer höga krav på tillit mellan en stor mängd organisationer.

För föreningar gäller [Föreningslag](#) (503:1989).

Nackdelar:

- Offentlighetsprincipen gäller inte per automatik utan det krävs ett aktivt beslut av ÅKF.
- Osäkerheten är (eventuellt) större kring förbundets existens och antalet medlemskommuner.
- Kräver en stark gemensam linje bland kommunerna.
- Kräver en omorganisering och nya styrdokument.

Fördelar:

- Större flexibilitet vad gäller uppgifter, rösträtt och finansiering.
- Större möjligheter till finansiering från andra håll (exempelvis PAF-medel eller andra samarbetsparter).
- Föreningsformen är inte lika lagstyrd och kan underlätta viss verksamhet.

5. Rekommendationer och vägval

Av denna utredning framgår att det inte finns något entydigt svar på hur ÅKF bör regleras eller organiseras i framtiden. Det finns både för- och nackdelar med såväl nuvarande läge (status quo), som obligatoriskt medlemskap eller ombildning till föreningsform.

I dagsläget underlättas förbundets verksamhet till viss del av att Mariehamn och Jomala inte är medlemskommuner, eftersom de 14 kommuner som återstår uppvisar mer likartade förhållanden, behov och intressen. Samtidigt bör frågan ställas – är kommunerna så olika som det sägs? De förpliktelser och uppgifter som följer av lagstiftningen skapar tydliga ramar för det kommunala uppdraget och den huvudsakliga anpassningen borde i stor utsträckning handla om skalbarhet i förhållande till folkmängden.

De faktiska skillnaderna handlar snarare om olika prioriteringar och starka viljor. Oavsett vilken organisationsform som väljs, förblir en rad frågor av de som har berörts ovan rena förhandlingsfrågor, vilka skulle underlättas om det fanns en mer samlad syn på kommunala Åland. Det är uppenbart att förhandlingsfrågor mellan 14 eller 16 parter inte löser sig i en handvändning. Det är också ett faktum att dagens kommunala Åland är fragmenterat, det är få frivilliga kommunalförbund, bolag eller andra samarbetsformer som omfattar alla 16 kommuner.

En aspekt som hittills inte har berörts är kommuninvånarnas perspektiv. ÅKF bedriver visserligen inte någon direkt invånarnära service, men förbundets insatser påverkar ändå den kommunala servicen och samordningen, till exempel genom att vara remissinstans och driva gemensamma projekt. Därmed uppstår en indirekt, men inte obetydlig, effekt för kommuninvånarna.

Rekommendation

Mot bakgrund av vad som framkommit i utredningen föreslås att förbundsstyrelsen tar ställning till ett av följande alternativ i utlåtandet om betänkandet om kommunallagen:

1. Status quo

Lagens nuvarande utformning bibehålls oförändrad.

2. Obligatoriskt medlemskap

Bestämmelsen om möjlighet för en kommun att utträda ur förbundet stryks, vilket innebär att *”Om en kommun önskar utträda skall kommunen skriftligen meddela Ålands kommunförbund detta. Medlemskapet upphör den 31 december det år som följer efter det år då kommunen meddelade om utträdet. Kommunförbundet och den utträdande kommunen kan dock komma överens om en annan tidpunkt.”* tas bort.

3. Föreningsform

Ålands kommunförbund avregleras och ombildas till en förening, varvid verksamheten skulle regleras av föreningslagen i stället för kommunallagen.

§ 14/27.03.2025

Förbundsstyrelsen för Ålands kommunförbund

Genom Minna Hellström, Förbundsdirektör Ålands kommunförbund

Ålands Landskapsregering

Hänvisning: ÅLR 2024/3493

Ärende: Ålands kommunförbunds utlåtande om betänkandet om revidering av kommunallagen för landskapet Åland

Allmänna synpunkter

Ålands Landskapsregering begär Ålands kommunförbunds synpunkter på betänkandet om revidering av kommunallagen för landskapet Åland. Den nuvarande kommunallagen antogs 1997 och har, trots vissa detaljförändringar, ett stort behov av uppdatering och modernisering. Sedan lagen trädde i kraft har samhällsutvecklingen varit stor, EU-rätten har utvecklats inom en mängd områden och kraven som kommunerna ställs inför har förändrats. Lagen är helt central för kommunernas verksamhet och organisation.

Betänkandet är omfattande och tar i hög grad hänsyn till de synpunkter som framfördes när kommuner och kommunalförbund hade möjlighet att inkomma med kommentarer våren 2024. Arbetsgruppen har även beaktat behovet av förtydliganden och ny lagstiftning som svarar mot utvecklingen på både lokal och internationell nivå.

Särskilda synpunkter

1. Införande av reglering som saknas idag och förtydliganden

I betänkandet föreslås flera bestämmelser som saknas idag, exempelvis klargöranden kring försäljning eller uthyrning av fastigheter, direktörsavtal, affärsverk och möjligheten att överföra uppgifter till privata aktörer. Dessa har efterfrågats av kommunerna och skapar en tydligare struktur för den kommunala verksamheten. Genom att införa krav på kommundirektörsavtal stärks både rättsläget och anställningsskyddet, exempelvis genom att det skapas en laglig grund att betala ut avgångsvederlag. Dessutom är det positivt att relevant EU-rätt som har tillkommit efter att nuvarande kommunallag antogs, så som regleringen kring koncernbokslut, nu införs.

Förslaget innehåller vidare flera förtydliganden, bland annat en samlad paragraf som specificerar fullmäktiges uppdrag, justering av vilka paragrafer i kommunallagen som ska tillämpas även på kommunalförbund samt en tydligare beskrivning av kommunallagens syfte.

Ett tydligare regelverk minskar risken för missuppfattningar, skapar en mer överskådlig struktur och stärker det kommunala självstyret.

2. Stärkning av kommunalt självstyre

Förslaget bedöms innebära en påtaglig förstärkning av kommunernas självstyre. Bland annat ges kommunerna möjlighet att själva reglera hur initiativ och motioner hanteras, vilket ökar den lokala demokratin och gör beslutsprocessen mer anpassad till varje kommuns förutsättningar. Vidare får kommunerna välja om det ska vara möjligt för samma person att vara ledamot i både styrelsen och fullmäktige samtidigt, något som kan skapa större flexibilitet i hur kommunerna väljer att organisera sina förtroendevalda. Hälften av kommunerna förespråkade denna modell, medan hälften inte gjorde det.

Ett starkare kommunalt självstyre innebär att fler beslut fattas nära invånarna, med en bättre förankring i lokala förhållanden. ÅKF anser att ett starkare kommunalt självstyre är ett tydligt steg i rätt riktning, det stärker demokratin och innebär att kommunen kan utvecklas i nära dialog med kommuninvånarna.

3. Ålands kommunförbund

Rättsläget kring Ålands kommunförbund är idag motsägelsefull, å ena sidan ska kommunerna bilda Ålands kommunförbund men å andra sidan kan man utträda ur förbundet. När ÅKF inledde sin verksamhet 1998 var alla 16 kommuner medlemmar, i dagens läge har antalet medlemskommuner minskat till 14 efter att Mariehamn utträdde 2013 och Jomala 2022.

Till skillnad från Finlands kommunförbund och Sveriges Kommuner och Regioner frivilliga föreningsform är Ålands kommunförbund en lagstadgad myndighet, med reglerade uppgifter, finansiering och rösträtt i förbundsstämman. Frågan om förbundets organisationsform har aktualiserats i arbetet med kommunallagen, varvid Ålands kommunförbund har gjort en fördjupad utredning om förbundets organisationsform samt formulerat rekommendationer om hur förbundets framtida organisation bör utformas (se Bilaga 2 - § 14/27.03.2025). Förbundsstyrelsen förordar att lagens nuvarande utformning bibehålls oförändrad, med utesluter inte att Ålands kommunförbund avregleras och ombildas till en förening om samtliga kommuner vill bilda en förening.

Förbundsstyrelsen anser även att samrådsförfarandet bör regleras i lag, i likhet med 11 § Finlands kommunallag, men att en reglering införs där kommuner måste ha minst 5 000 invånare för möjligheten att ha egen representation vid samråden. Övriga kommuner representeras av Ålands kommunförbund.

4. Invånarperspektivet

Flera av de redan nämnda förslaget är också positivt ur invånarnas perspektiv. Ett tydligare regelverk, starkare rättsläge och en mer överskådlig lag stärker kommunen i sig och skapar en större tydlighet gentemot kommuninvånarna.

Formell delaktighet i kommunen handlar i mångt och mycket om uppdraget som förtroendevald. På Åland har antalet kandidater sjunkit konstant sen 1995¹, trenden är liknande i riket där hårdare

¹ ÅSUB. (2023). [Kandidaterna i kommunalvalet 2023](#). Hämtad 23.03.2025

klimat och tidsbrist anges som främsta orsaker till krympande kandidatlistor². Detta är något som är svårt att åtgärda genom lagstiftning. För att skapa bättre förutsättningar för vem som helst att ta sig an ett förtroendeuppdrag är det dock positivt att ett ramverk införs för att anställda förtroendevalda på hel- eller deltid, samt att rätten att få ledigt från sitt arbete för att sköta förtroendeuppdrag lagstadgas.

För kommuninvånarna är olika former av påverkansmöjligheter viktiga. Att kommunerna själva får reglera förfarandet för initiativ är eventuellt inte enbart positivt, utan kan också skapa en risk att kommunerna minskar möjligheten till delaktighet genom att fastställa till exempel höga gränsvärden för när ett initiativ tas upp till behandling. Ur ett rättsligt perspektiv är det viktigt att tillgodose invånarnas möjlighet att påverka kommunen genom olika kanaler

Sammanfattning

- ÅKF stöder rekommendationen om en helhetsrevidering men vill betona att det är nödvändigt att en ny lag träder i kraft innan en ny mandatperiod, för att ge kommunerna möjligheter att genomföra de förändringar som krävs.
- ÅKF konstaterar att det är tveksamt om förslaget på en ekonomiplan i balans eller överskott är realistiskt, i ljuset av dagens ekonomiska läge i flera kommuner.
- ÅKF vill betona att det är viktigt att genomföra noggranna konsekvensanalyser i det fortsatta lagstiftningsarbetet, för att analysera hur förslaget påverkar kommunernas ekonomi, organisation och verksamhet.
- ÅKF förordar att Ålands kommunförbund regleras på samma sätt som idag, men vill betona att man inte utesluter att förbundet avregleras och ombildas till en förening om samtliga kommuner vill bilda en förening.

Förbundsstyrelsen för Ålands kommunförbund
§ 14/27.03.2025

Genom Minna Hellström
Förbundsdirektör Ålands kommunförbund

² Svenska Yle. (2025). [Partier kämpar med kandidatlistor inför kommunalvalet – klart färre kandidater ställer upp i Egentliga Finlands valkrets](#). Hämtad 23.03.2025